

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain voimassaoloa jatkettavaksi kahdella vuodella, vuoden 1998 loppuun. Lain sisältöön ehdotetaan muuten vain vähäisiä tarkistuksia siten, että

indeksiehto sallittaisiin sopimuksissa hieman nykyistä laajemmin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 1997 alusta, jolloin lain voimassaolo nykyisten säännösten mukaan päättyisi.

PERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Indeksilainsäädännön yleisperiaatteet

Suomessa noudatetaan rahasaamisia koskevissa sopimuksissa pääsääntöisesti nimelisarvoperiaatetta, jolloin rahan arvon muutoksia velvoitteen syntymishetken ja täyttämisaikakohdan välillä ei oteta huomioon. Rahan yleinen arvo muuttuu inflaation johdosta rahan reaaliarvon vähentyessä.

Rahan arvon epävakaisuuden vuoksi nimelisarvoperiaatteesta on haluttu poiketa. Indeksiehdon käytöllä voidaan suoritusvelvollisuutta tarkistaa rahan arvon vaihtelun mukaisesti. Tässä tarkoituksessa on laadittu sopimusehtoja, joiden mukaan rahasaaminen on sidottu rahan reaaliarvoon. Tällaisten sopimusehtojen käyttö oli tavallista 1920-luvun lopusta taloudellisen kehityksen turvaamisesta vuosina 1968-1969 annetun lain (207/68) eli niin sanotun vakauttamislain säätämiseen saakka. Tuolloin laajalti levinnyt indeksisidonnaisuusjärjestelmä purettiin, kun pelättiin järjestelmän johtavan uuteen inflaatiokauteen vuonna 1967 suoritettun devalvaation jälkeen. Indeksisidonnaisuuden sääntelyä on sittemmin jatkettu. Sääntely on toteutettu useilla eri tason säädöksillä, jotka ovat olleet määräaikaista. Nykyisin indeksiehtojen käyttöä säätelee laki indeksiehdon käytön rajoittamisesta (1222/94), jäljempänä indeksiehtolaki. Indeksiehdon käytöstä vuosi 1996 ja 1997 koskevissa työ- ja virkaeh-

tosopimuksissa annetussa laissa (1309/95), jäljempänä vuoden 1995 indeksiehtolaissa, sallitaan työmarkkinajärjestöjen 29 päivänä syyskuuta 1995 tekemään talous-, työllisyys- ja työmarkkinapoliittiseen sopimukseen sisältyvän indeksiehdon ottaminen työ- ja virkaehtosopimuksiin. Muiden indeksiehtojen ottaminen työ- ja virkaehtosopimuksiin kielletään vuoden 1995 indeksiehtolain 1 §:ssä. Laki on voimassa 1 päivästä joulukuuta 1995 31 päivään tammikuuta 1998.

Lakiperusteisesti indeksiin sidottuja ovat olleet jo pitkään esimerkiksi elatusavut ja eläkkeet. Indeksiehdon käyttöä on perusteltu sosiaalisilla näkökohdilla sekä oikeudenmukaisuuden ja kohtuuden vaatimuksella, jolloin keskeisenä perusteluna on ollut se, että rahan arvon muutos ei saa liiaksi vaikuttaa suoritusten alkuperäiseen tasapainoon.

Indeksiehtolain 1 §:n 1 momentin mukaan hintojen, palkkojen, ansioiden tai muiden kustannusten kehitystä kuvaavan indeksin muutoksiin perustuvan indeksiehdon tai muun siihen verrattavan sidonnaisuuden ottaminen sopimukseen on kielletty, jollei laista muuta johdu. Kielto koskee vain sopimuksia, jolloin indeksiehdon ottaminen on sallittua esimerkiksi testamenttiin, yhtiöjärjestykseen tai tuomioistuimen päätökseen. Pykälän 2 momentissa on luettelo ehdoista, joita ei ole pidettävä laissa tarkoitettuina indeksiehtoina. Esimerkiksi vuoden 1991 alusta lähtien on ollut sallittua sitoa korkokanta arvopaperimarkkinalaisissa

(495/89) tarkoitettussa arvopaperipörssissä noteerattujen osakkeiden hintojen kehitykseen. Vuoden 1995 alusta korkokannan suuruus on voinut määräytyä myös suhteessa Euroopan talousalueella sijaitsevassa tai toimivassa viranomaiselta toimiluvan saaneessa arvopaperipörssissä noteerattujen osakkeiden hintojen kehitykseen.

Indeksiehtolain 2 §:ssä on lueteltu poikkeukset lain 1 §:n 1 momentin pääsäännöstä. Esimerkiksi kohdan 6 mukaan indeksiehtolakia ei sovelleta sopimuksiin, jotka koskevat tavaroiden tai palvelusten myyntiä ulkomaille, tavaroiden tai palvelusten hankintaa ulkomailta taikka kansainvälisiä raha- tai rahtimarkkinoita tai jotka muuten ovat kansainvälisluonteisia, vaikka sanottuihin sopimuksiin muuten olisi sovellettava Suomen lakia. Kyseisenä kansainvälisluonteisena sopimuksena ei voida pitää sopimusta, jossa molemmat sopijapuolet ovat suomalaisia. Täten esimerkiksi suomalaisen viejän ja viejän suomalaisen alihankkijan väliseen sopimukseen on indeksiehton sisällyttäminen pääsääntöisesti kielletty. Pelkästään ulkomaisen sopijaosapuolen mukanolo ei ole riittävä, vaan edellytyksenä on myös, että sopimuksen tarkoituksena on tavaran tai palvelun siirtäminen maahan tai maasta, eikä sen kuluttaminen tai jälleenmyynti Suomessa. Vuoden 1995 alusta on ollut sallittua ottaa indeksiehto eräisiin maanvuokrasopimuksiin ja henkilöliikennesopimuksiin (2 § 10-12 kohta).

Indeksiehtolain 3 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvosto voi päätöksellään sallia hyväksymänsä indeksiehton ottamisen päätöksen voimaantulon jälkeen tehtävään rakennusurakkasopimukseen, jonka mukainen urakka-aika on vähintään 12 kuukautta. Kyseisen pykälän nojalla on annettu valtioneuvoston päätös rakennusurakkasopimuksissa käytettävistä indeksiehtoista (1438/94).

Indeksiehtolain vastaista toimintaa ei ole säädetty rangaistavaksi, mutta lain 5 §:n mukaan indeksiehto, joka on lain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastainen, on mitätön.

1.2. Tarve jatkaa indeksiehtolainsäädännön voimassaoloa

Indeksiehtot kieltävä laki oli vakauttamisratkaisun yhteydessä ja sen jälkeisinä vuosina perusteltavissa. Lain merkitys sen talouspoliittisten tavoitteiden toteutumisen - lähin-

nä inflaation hidastamisen - kannalta ei kuitenkaan enää nyky-yhteiskunnassa ole yhtä yksiselitteinen. Ensinnäkään selvää yhteyttä lain ja inflaation välillä ei ole voitu osoittaa. Toiseksi inflaatiiovauhti Suomessa on viime vuosina hidastunut tasolle, jossa kyseisellä sidonnaisuudella ei juuri ole ollut merkitystä.

Indeksiehtolainsäädäntöä onkin viime vuosina asteittain väljennetty ja samaa toimintalinjaa on edelleen syytä jatkaa. Lama-vuosien aikana merkittävästi muuttuneet hintasuhteet ja aikaisempi inflaatiohistoria antavat tässä suhteessa kuitenkin aihetta varovaisuuteen. Vaikka lyhyellä aikavälillä inflaatio pysyykin hitaana, hinta- ja kustannuspaineet saattavat lähteä kumuloitumaan siinä vaiheessa, kun talous on kaikilta osin olennaisesti elpynyt ja työllisyysnäköymät ovat selvästi parantuneet. Laajalle levinnyt sidonnaisuusien verkko olisi tällöin osaltaan ylläpitämässä inflaatiota ja sidonnaisuusien purkaminen olisi hankalaa.

2. Ehdotetut muutokset

2.1. Indeksiehtolainsäädännön jatkaminen

Edellä esitetyistä syistä on indeksiehton käytön rajoittamista lainsäädännöllä inflaatiouhkien välttämiseksi edelleen perusteltua jatkaa suunnilleen siinä laajuudessa kuin tähänkin asti.

Taloudellisen tilanteen muutokset saattavat tulevaisuudessaakin vaatia indeksiehton käytön soveltamisrajoituksen uudelleen harkintaa, minkä vuoksi on tarkoituksenmukaista, että laki indeksiehton käytön rajoittamisesta on edelleenkin määräaikainen. Indeksiehtolain voimassaoloa ehdotetaan jatkettavaksi kahdella vuodella eli vuoden 1998 loppuun.

2.2. Yksittäiset muutosehdotukset

Maakaasua korvaava kaasu

Lain nykyisen 2 §:n 3 kohdan mukaan lakia ei sovelleta sähkön, kaukolämmön tai maakaasun toimitussopimuksiin. Maakaasun toimitussopimuksiin on saanut ottaa indeksiehton vuoden 1986 alusta, jolloin laki indeksiehton käytön rajoittamisesta (1135/85) tuli voimaan. Maakaasun toimitussopimukset ovat pitkäaikaisia, jopa kymmenien vuosien mittaisia. Tuontipolttoaineiden velvoitevarastoinnista annetun lain (1070/94), jäljempänä

velvoitevarastointilaki, 10 §:n mukaan maakaasua käyttävät ja sitä jälleenmyyvät yhteisöt (maakaasulaitokset) sekä maakaasun maahantuojat on velvoitettu varastoimaan maakaasua. Maakaasulaitoksella tarkoitetaan velvoitevarastointilaissa yhteisöä, joka hankkii maahantuojalta tai jälleenmyyjältä maakaasua lämpö- tai sähköenergian tuottamiseen tai jälleenmyyntiin. Maakaasun maahantuojana pidetään sitä, jonka lukuun tuonti tapahtuu. Maakaasun varastointivelvollisuus vahvistetaan korvaavana polttoaineena tuontipolttoaineiden velvoitevarastoinnista annetussa asetuksessa (1071/94) säädetyllä tavalla. Käytännössä korvaava polttoaine on propanin ja ilman seosta.

Maakaasun maahantuojat on solminut teollisuusasiakkaidensa kanssa velvoitevarastointilaissa tarkoitettujen kaltaisia sopimuksia maakaasua korvaavan kaasun toimituksista, vaikka velvoitevarastointilaki ei koskekaan teollisuusyrityksiä. Indeksiehtolain kannalta on perusteltua kohdella sekä velvoitevarastointilaista johtuvia että edellä mainittuja teollisuusyritysten kanssa tehtyjä sopimuksia samalla tavalla.

Koska myös korvaavan kaasun varastointia koskevat sopimukset ovat kestoltaan pitkäaikaisia ja ne liittyvät maakaasun toimitussopimuksiin, on perusteltua, että maakaasua korvaavan seoskaasun toimituksia koskeviin sopimuksiin voitaisiin ottaa indeksiehto. Lain 2 §:n 3 kohtaa ehdotetaan tämän vuoksi tarkistettavaksi.

Liikenneväylää koskeva sopimus

Liikenneväylät, tiet ja rautatiet sekä meri- väylät, on tähän asti hoidettu valtion toimesta. Tällä hetkellä on vireillä hanke Järvenpää-Joutjärvi moottoritieosuudella tienpitopalveluiden hankkimisesta yksityisiltä yrityksiltä. Hankkeesta saatavien kokemusten perusteella ratkaistaan, käytetäänkö kyseistä hankintamenetelmää myös muissa liikenneinvestoinneissa.

Edellä mainitussa tiehankkeessa tielaitos tilaa valtion puolesta yksityiseltä yritykseltä moottoritietasaisen tienpitopalvelun. Tuotukseen halutun tienpitopalvelun yritys suunnittelee, rakentaa, rahoittaa ja kunnossapitää moottoritiejakson sekä huolehtii kaikista tienpitoon liittyvistä tehtävistä sopimuskauden ajan. Sopimuskausi on noin 15 vuotta. Tielaitos toimii tilaajana ja yksityinen yritys palvelun tuottajana. Valtio maksaa

yritykselle sovitun tasaisen tienpitopalvelun tuottamisesta vuosittain korvauksen, joka perustuu pääasiallisesti tien liikennemäärään eli ajoneuvosuoritteeseen. Maksettavassa korvauksessa ei ole haluttu erotella erikseen suunnittelusta, rakentamisesta, rahoituksesta tai kunnossapidosta syntyviä kustannuksia, koska kyseessä on kokonaispalvelun ostaminen.

Pitkäaikaisiin, vähintään 10 vuodeksi, tehtäviin yleisten teiden, rautateiden ja satamien suunnittelua, rakentamista, rahoitusta ja kunnossapitoa koskeviin sekä meriväylien jäänmurtopalveluja koskeviin kokonaispalvelusopimuksiin on perusteltua saada ottaa indeksiehto. Lain 2 §:ään ehdotetaan otettavaksi tämän mahdollistava uusi 13 kohta.

Asuntorakentamista koskevat urakkasopimukset

Indeksiehtolain 3 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvosto voi päätöksellään sallia hyväksymänsä indeksiehton ottamisen päätöksen voimaantulon jälkeen tehtävään rakennusurakkasopimukseen, jonka mukainen urakka-aika on vähintään 12 kuukautta. Urakkasopimuksessa sovitusta urakkahinnasta on jätettävä tarkistamatta siihen sisältyvät palkkakustannukset valtioneuvoston tarkemmin määräämällä tavalla. Urakkahinnan muuta osaa tarkistettaessa saadaan indeksin muutoksesta ottaa huomioon enintään kaksi kolmasosaa. Saman pykälän 2 momentin mukaan 1 momentin säännöksiä ei sovelleta muuhun asuntorakentamista koskevaan urakkasopimukseen kuin sellaiseen, johon perustuva rakennustyö on momentissa mainittujen lakien mukaisesti hyväksytty lainoitettavaksi tai korkotuettavaksi. Aravalainsäädännössä tapahtuneiden muutosten vuoksi 3 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus asunto-osakeyhtiötalolainojen korkotuesta annettuun lakiin (205/96).

3. Esityksen taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset

Ehdotetun kaltaisella talouspoliittisella lailla on kansantaloudellista merkitystä inflaation torjunnan kannalta ja myös sopeutettaessa kansantaloutta ulkoisiin häiriöihin. Lain taloudelliset vaikutukset eivät kuitenkaan ole täsmällisesti arvioitavissa ja ne riippuvat osaksi esimerkiksi kansantalouden kansainvälisestä toimintaympäristöstä. Valtionta-

loudelle ei ehdotetusta laista aiheudu nykytilanteeseen verrattuna välittömiä taloudellisia lisärasitteita.

4. Asian valmistelu

Asiaa on valmisteltu valtiovarainministeriössä virkatyönä. Valmisteluvaiheessa on kuultu Suomen Pankkia, liikenneministeriötä, kauppa- ja teollisuusministeriötä, ympäristöministeriötä, AKAVA ry:tä, Palvelutyönantajat ry:tä, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:tä, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry:tä, Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto ry:tä ja Suomen Kuntaliittoa. Esitetyt kannanotot on pääosin otettu huomioon esityksessä.

5. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valtioneuvoston päätös rakennusurakkasopimuksissa käytettävistä indeksiehdoista on voimassa vuoden 1996 loppuun. Päätök-

sen voimassaoloaika on tarkoitus jatkaa lain voimassaoloaika vastaavaksi. Samalla päätökseen tulisi tehdä lain 3 §:n 2 momenttiin ehdotetusta muutoksesta johtuva tarkennus.

6. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 1997, jolloin lain voimassaolo nykyisten säännösten mukaan päättyisi. Ehdotuksessa olevat muutokset ovat vain lievennyksiä nykyisiin indeksikieltoihin. Tämä merkitsee sitä, että edellä alajaksossa 2.2 tarkoitettuihin sopimuksiin, jotka tehdään lain voimaantulopäivänä tai sen jälkeen, voidaan ottaa indeksiehto. Ennen lain voimaantuloa tehtyihin sopimuksiin sovelletaan sopimuskentekohetken lainsäädäntöä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *muutetaan* indeksiehdon käytön rajoittamisesta 16 päivänä joulukuuta 1994 annetun lain (1222/94) 2 §:n 3, 11 ja 12 kohta, 3 §:n 2 momentti ja 7 §, sekä *lisätään* 2 §:ään uusi 13 kohta seuraavasti:

2 §

Tätä lakia ei sovelleta:

3) sähkön, kaukolämmön, maakaasun tai maakaasua korvaavan kaasun toimitussopimukseen;

11) muuhun maanvuokrasopimukseen, joka on tehty määräajaksi, vähintään 10 vuodeksi, ja jota vuokranantaja ei voi irtisanoa päättymään ennen sanotun määräajan loppuun kulumista muulla kuin maanvuokralaissa säädetyllä tai sillä perusteella, että vuokramies ei ole täyttänyt hänelle sopimuksessa määrättyä vuokra-alueen rakentamisvelvollisuutta;

12) luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä annetussa laissa (343/91) tarkoitettuun säännöllistä ja yleisesti käytettävissä olevaa henkilöliikennettä koskevaan ostosopimukseen, joka on voimassa toistaiseksi tai tehty

vähintään kolmeksi vuodeksi; eikä

13) vähintään 10 vuodeksi tehtyyn sopimukseen, jolla valtio, kunta tai muu julkisoikeudellinen yhteisö tilaa yleisen tien, rautatien, sataman tai jäänmurron kokonaishoito- palvelun.

3 §

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta muuhun asuntorakentamista koskevaan urakkasopimukseen kuin sellaiseen urakkasopimukseen, johon perustuva rakennustyö on hyväksytty asuntotuotantolain (247/66), asuntojen perusrakentamisesta annetun lain (34/79), aravalain (1189/93), vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain (867/80), omistusasuntolainojen korkotuesta annetun lain (1204/93), asumisoikeustalainojen korkotuesta annetun lain (1205/93) tai asunto-osakeyhtiötalainojen korkotuesta annetun lain (205/96) mukaisesti lainoitettavaksi tai

korkotuettavaksi. Tällaisen työn urakka-aika saa olla 1 momentissa säädettyä lyhyempi.

kuuta 1995 ja on voimassa vuoden 1998 loppuun.

7 §

Voimassaolo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1997. Ennen lain voimaantuloa tehtyihin sopimuksiin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Helsingissä 25 päivänä lokakuuta 1996

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Valtiovarainministeri *Sauli Niinistö*

Laki

indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan indeksiehdon käytön rajoittamisesta 16 päivänä joulukuuta 1994 annetun lain (1222/94) 2 §:n 3, 11 ja 12 kohta, 3 §:n 2 momentti ja 7 §, sekä *lisätään* 2 §:ään uusi 13 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Tätä lakia ei sovelleta:

3) sähkön, kaukolämmön tai maakaasun toimitussopimukseen;

11) muuhun maanvuokrasopimukseen, joka on tehty määräajaksi, vähintään 10 vuodeksi, ja jota vuokranantaja ei voi irtisanoa päättymään ennen sanotun määräajan loppuun kulumista muulla kuin maanvuokralaissa säädetyllä tai sillä perusteella, että vuokramies ei ole täyttänyt hänelle sopimuksessa määrättyä vuokra-alueen rakentamisvelvollisuutta; *eikä*

12) luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä annetussa laissa (343/91) tarkoitettuun säännöllistä ja yleisesti käytettävissä olevaa henkilöliikennettä koskevaan ostosopimukseen, joka on voimassa toistaiseksi tai tehty vähintään kolmeksi vuodeksi.

3 §

Mitä 1 momentissa on säädetty, ei sovelleta muuhun asuntorakentamista koskevaan urakkasopimukseen kuin sellaiseen urakkasopimukseen, johon perustuva rakennustyö on hyväksytty asuntotuotantolain (247/66), asuntojen perusparantamisesta annetun lain (34/79), aravalain (1189/93), vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain (867/80), omistusasuntolainojen korkotuesta annetun lain (1204/93) tai asumisoikeustalolainojen

Ehdotus

2 §

Tätä lakia ei sovelleta:

3) sähkön, kaukolämmön, maakaasun tai maakaasua korvaavan kaasun toimitussopimukseen;

11) muuhun maanvuokrasopimukseen, joka on tehty määräajaksi, vähintään 10 vuodeksi, ja jota vuokranantaja ei voi irtisanoa päättymään ennen sanotun määräajan loppuun kulumista muulla kuin maanvuokralaissa säädetyllä tai sillä perusteella, että vuokramies ei ole täyttänyt hänelle sopimuksessa määrättyä vuokra-alueen rakentamisvelvollisuutta;

12) luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä annetussa laissa (343/91) tarkoitettuun säännöllistä ja yleisesti käytettävissä olevaa henkilöliikennettä koskevaan ostosopimukseen, joka on voimassa toistaiseksi tai tehty vähintään kolmeksi vuodeksi; *eikä*

13) vähintään 10 vuodeksi tehtyyn sopimukseen, jolla valtio, kunta tai muu julkisoikeudellinen yhteisö tilaa yleisen tien, rautatien, sataman tai jäänmurron kokonaishoitopalvelun.

3 §

Mitä 1 momentissa *säädetään*, ei sovelleta muuhun asuntorakentamista koskevaan urakkasopimukseen kuin sellaiseen urakkasopimukseen, johon perustuva rakennustyö on hyväksytty asuntotuotantolain (247/66), asuntojen perusparantamisesta annetun lain (34/79), aravalain (1189/93), vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain (867/80), omistusasuntolainojen korkotuesta annetun lain (1204/93), asumisoikeustalolainojen kor-

Voimassa oleva laki

korkotuesta annetun lain (1205/93) annetun lain mukaisesti lainoitettavaksi tai korkotuettavaksi. Tällaisen työn urakka-aika saa olla 1 momentissa säädettyä lyhyempi.

7 §

Voimassaolo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1995 ja on voimassa vuoden 1996 loppuun.

Ehdotus

kotuesta annetun lain (1205/93) tai *asunto-osakeyhtiötalolainojen korkotuesta annetun lain (205/96)* mukaisesti lainoitettavaksi tai korkotuettavaksi. Tällaisen työn urakka-aika saa olla 1 momentissa säädettyä lyhyempi.

7 §

Voimassaolo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1995 ja on voimassa vuoden 1998 loppuun.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1997. Ennen lain voimaantuloa tehtyihin sopimuksiin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.
